

К.К. Мальцева
студ. IV курсу
спеціальність «Право»
Науковий керівник: ст. викл. І.О. Голоденко

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

На сьогоднішній день у період безперервного розвитку інформаційних технологій виникає питання електронного судочинства, яке є не просто майбутнім, а вже необхідністю сучасного суспільства. Основним чинником впровадження електронного судочинства є відмова від нескінченного паперового діловодства, що значно прискорить розгляд справи через обмін електронними документами між учасниками справи та судом.

Цивільне судочинство досить часто підлягає реформуванню та зазнає змін. Нещодавно було запроваджено такі процедури, як: можливість обмінюватися із судом електронними документами,

одержувати повістки через текстові SMS-повідомлення, а також брати участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції [1, ст. 212].

У 2014 р. Україна підписала Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (далі – ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, де у ст. 14 розділу III передбачено, що «співробітництво буде спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією» [2, с. 122]. Одним із засобів реалізації взятих на себе Україною зобов'язань у межах зазначених вище документів та загалом покращення стану судочинства стало запровадження електронного правосуддя.

На підтвердження вищезазначеного, Комісія з питань правової реформи розробила «Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки» (далі – Стратегія), яка була затверджена Указом Президента України від 11.06.2021 року [3]. Зазначена Стратегія визначає кроки для подальшого розвитку сучасного електронного правосуддя в Україні. Відповідно до п. 4.1.4. Стратегії це повинно здійснюватися у таких напрямках: розвиток електронного судочинства з урахуванням світових стандартів у сфері інформаційних технологій, його інтегрування у національну інфраструктуру електронного врядування шляхом:

- запровадження можливості розгляду онлайн певних категорій справ незалежно від місцезнаходження сторін і суду та інших сервісів електронного судочинства;
- впровадження сучасного електронного діловодства в суді, електронного ведення справ, електронних комунікацій із судом, кабінету судді та кабінету учасника процесу;
- удосконалення та розвиток офіційного веб-порталу судової влади України для отримання інформації про суди і справи (провадження) з регулярним оновленням даних судової статистики.

Дуже важливим роком для електронного судочинства України став 2017 рік. Законом України № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [4]. У ст. 14 ЦПК

передбачено використання у судах Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (далі – ЄСІТС).

ЄСІТС забезпечує ведення судами електронного діловодства, захищене зберігання, автоматизоване аналітичне і статистичне опрацювання інформації, визначення суддів для розгляду конкретних справ, добір присяжних, ведення Єдиного державного реєстру судових рішень тощо [1].

Таким чином, національне законодавство імперативно визначає, що весь процес повинен відбуватися в електронній формі, а у судах повинна функціонувати Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система.

Якщо звернутися до зарубіжного досвіду, то законодавче врегулювання даного питання вже є започаткованим у зарубіжних країнах через їхні комплексні та багаторічні дослідження, результатом яких стала наявна самостійна електронна форма задля реалізації правосуддя, здійснюються численні способи його захисту, дотримання конфіденційності персональної інформації.

Наприклад, в Канаді у зв'язку з загрозою розголошення особистих відомостей при використанні електронного правосуддя застосовуються спеціальні рекомендації, підготовлені Судовим консультативним комітетом (Use of Personal Information in Judgments and Recommended Protocol). У протоколі представлені орієнтири для судів, перед якими стоїть непросте завдання – показати належний рівень відкритості своєї роботи і в той же час забезпечити захист особистих інтересів. У документі визначені три рівні захисту, які застосовуються в залежності від вирішуваних питань і того, чи діє заборона на розголошення інформації [5].

Досліджуючи зарубіжний досвід, можна зазначити деякі аспекти електронного судочинства. У Британській Колумбії був запроваджений онлайн трибунал цивільного судочинства (Civil Resolution Tribunal – CRT). Учасники спору мають змогу вирішувати спори онлайн з використанням власних смартфонів, ноутбуків та планшетів. CRT впровадив три кроки для вирішення спорів: переговори, посередництво та безпосередньо судовий процес [6].

Наступною країною є Великобританія, у судах якої була запроваджена єдина система онлайн-судів. Online dispute resolution є традиційним вирішенням цивільних позовів до 25 000 фунтів

в незвичному онлайн форматі. Суд онлайн передбачає розгляд справ суддями з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем. Найсуттєвішою ознакою Online dispute resolution є пошук альтернативного, позасудового способу вирішення спору між сторонами з можливим примиренням учасників справи на будь-якому етапі онлайн – розгляду [7].

У Сполучених Штатах Америки посилено функціонує електронна судова система (PACER), яка доступна усім, хто здійснив реєстрацію облікового запису [8]. Завдяки цій програмі учасники судового засідання можуть ознайомитися із процесуальними документами, сторонами процесу, простежити за розглядом справи і мають змогу переглянути календар зазначених засідань.

Також існує ще одна не менш розповсюджена електронна програма суду – CM/ECF. CM/ECF є змістовною системою управління справами Федеральної судової адміністрації для банкрутних, окружних і апеляційних судів. За допомогою даної програми виконується процес передачі документів справи (заяви, клопотання, пропозиції) з дотриманням конфіденційності та захисту персональних даних з використанням комп'ютера та підключення до мережі Інтернет, яку запровадили і у судах з питань банкрутства, пізніше навіть у Суді США з питань міжнародної торгівлі [9].

Впровадження електронного судочинства являє собою альтернативну форму і організацію здійснення правосуддя, яка формує ефективний механізм реалізації конституційного права громадян на доступ до правосуддя.

З 17.08.2021 року Вищою Радою правосуддя затверджено Положення про порядок функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, яким передбачено використання EasyCon або інших доступних для суду та учасників судового процесу засобів, що забезпечують проведення судових засідань в режимі відео-конференцзв'язку [10]. Слід зазначити, що відповідальність за ризики, пов'язані з технічною неможливістю участі в режимі відео-конференції за межами приміщення суду, переривання зв'язку, несе учасник справи, який подав відповідну заяву.

Незважаючи на законодавче закріплення важливим практичним моментом була умова наявності у суді відповідної технічної можливості проводити такі засідання. Відтак непоодинокими стали

випадки відмови у задоволенні клопотання з причин відсутності технічних можливостей у судах.

Виходячи з викладеного, можна зазначити, що перехід до електронного судочинства значно полегшить саму процедуру судочинства, що виражається у більш динамічному, а отже швидкому та ефективному розгляді всіх категорій справ, за рахунок скорочення часу обміну інформацією як між учасниками процесу, так і між ними та судом. Такий розвиток тягне за собою відповідну адаптацію процесуального права до реалій сучасного інформаційного суспільства. Як показує зарубіжний досвід необхідною є розробка і запровадження в Електронний суд нових електронних сервісів, які здатні підвищити якість правосуддя, спрощувати доступ до суду, зменшувати корупційні ризики та взагалі сприяти ефективному вирішенню правових конфліктів у суспільстві.

Список використаної літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Дата оновлення: 05.08.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/conv#n7656>(дата звернення: 15.11.2021).
2. Ханік-Посполітак Р. Запровадження електронного правосуддя у цивільному судочинстві України. URL: <https://rd.ua/storage/lessons/38/75412.Ханік-Посполітак%20Р.-122-129.pdf>
3. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки : Указ Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>
4. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>
5. Як працює електронне судочинство, або «Встати! Суд на зв'язку». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3016937-ak-pracue-elektronne-sudocinstvo-abo-vstati-sud-na-zvazku.html>
6. Claims up to \$5,000 in Civil Resolution Tribunal. URL: <https://www.provincialcourt.bc.ca/types-of-cases/small-claims-matters/claims-5k-crt>
7. Олійник В.М. Теоретико-правова характеристика взаємодії органів судової влади та інститутів громадянського суспільства : дис. ... к-та юр. наук : 12.00.01 / Дніпропетровський університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, Дніпро, 2017. 242 с.
8. Public Access to Court Electronic Records (PACER). URL: <https://pacer.uscourts.gov>
9. Electronic Filing (CM/ECF). URL: <https://www.uscourts.gov/court-records/electronic-filing-cmecf>

10. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : Рішення Вищої Ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n22>